

I Tjechovs fotspår, en resa till Moskva

den 16 – 26 juni 2017

Av Dana Marouf

Tjechov har alltid haft en särskild plats inom den moderna teatern. Hans pjäser spelas över hela världen och de är översatta till många språk. På mitt initiativ har samtliga pjäser översatts från ryska till kurdiska under 2000-talet. Varje gång jag läser hans pjäser eller ser uppsättningar på teatrar upptäcker jag nya symboler och nya sätt att betrakta vardagen på.

Under 2005 läste jag brevväxlingen mellan Anton Tjechov och Olga Knipper. Jag åkte till Ukraina och besökte hans hus i Jalta där han skrev *Tre Systrar* och *Körsbärsträdgården*. Idag är huset ett museum som bevarats med alla sina detaljer, också den berömda trädgården som han själv odlade.

Stipendiet från *Publicistklubben* gav mig ett tillfälle och chans att fördjupa mig närmare i Tjechovs liv och dramatik genom att besöka Moskva där han bodde under stora delar av sitt liv. Genom resan fick jag chansen att se Tjechovs vardag, hans sätt att skriva sina pjäser och relationen till teatern och Moskva. Särskilt Den Konstnärliga teatern under Stanislavskij och Nemirovitj-Dantjenko.

Tjechov som författare och människa beundras fortfarande i Ryssland på samma sätt som han gjorde under Sovjettiden. Hans samlade verk ges ständigt ut på nytt. Och hans pjäser spelas flitigt på ryska scener där de tolkas genom att dagens korruption och maktmissbruk får en plats. Uppsättningarna blir med dagens tolkningar en kritik mot det samhälle som vuxit fram under president Putin.

Varje år ordnas en teaterfestival till Tjechovs ära i Ryssland. Festivalen är en mötesplats med besökare från hela världen. Stipendiet möjliggjorde att jag fick se en

del nytolkningar av Tjechov, exempelvis *Tre Systrar* från USA och *Körsbärsträdgården* av Teaterhögskolan i Moskva (School of Dramatic Arts, Moscow).

Min resa inleddes den 16 juni 2017. Redan påföljande dag reste jag till Tjechovs lantställe Melichovo några mil utanför Moskva. Tjechov köpte det 1892 och bodde där i fem år. Där skrev han bland annat *Måsen* och många av sina banbrytande noveller. Huset är fyllt av hans minne. Det har förvandlats till ett stort museum med besökare från hela världen. I en nybyggd lada spelas varje dag någon av hans pjäser. Melichovo är en vallfärdsplats för ryssarna. Min vägvisare berättade för mig att platsen är minnesvärd för dem och många unga kommer hit i samband med sin vigsel. Jag såg tre nygifta par där.

Tjechovs hus i Melichovo

Tjechov vilar på den berömda Novodevitjekyrkogården i Moskva. Det är en gigantisk och vacker kyrkogård. Den är ett slags monument där Rysslands stora författare, poeter, politiker, vetenskapsmän och militärer är begravda. Kyrkogården har blivit något slags turistattraktion som utgör en park utsmyckad med skulpturer, stora träd och växter. Krafterna förde mig fram till Tjechovs grav, för jag hade ingen aning om var jag skulle hitta den på denna stora kyrkogård. Där manifesteras en stor författares ord och hur de får evigt liv och är levande även när han gått ur tiden. Hustrun Olga Knipper är begravd bredvid Tjechov. I närheten finns Stanislavskij och flera andra ur den Konstnärliga teatern i Moskva. Gogol vilar mittemot Tjechov.

Samma dag besökte jag Stanislavskijs lägenhet som nu är ett museum. Tjechov betydde oerhört mycket för honom och Den Konstnärliga teatern i Moskva. Där hade de världspremiär på *Måsen* som blev ett stort genombrott för Tjechov och teatern. Relationen mellan de båda männen var inte okomplicerad, men hade stor betydelse för världen. Ett av Tjechovs porträtt hänger i lägenheten.

Tjechov vilar på den berömda kyrkogården i Moskva

På kvällen såg jag *Körsbärsträdgården* på Teaterhögskolan i regi av Igor Yatsko, en regissör som har en politisk och modern tolkning av sina uppsättningar. Yatsko har en experimentell och avantgardistisk syn på teater, så också i denna tolkning av *Körsbärsträdgården*. Köpmannen Lopachin försöker förgäves muta studenten Trofimov i Tjechovs pjäs. Lopachin som varit fattig i flera generationer har blivit rik och köper huset där hans föräldrar var slavar. Men i denna uppsättning tar Trofimov emot mutan utan att protestera. Det är en modern tolkning av Rysslands korruption och maktmissbruk. I slutet av pjäsen glöms betjänten Firs ensam bort bland möblerna när alla ger sig av.

I denna tolkning är slutet briljant och originellt. Det reser sig en stor mur mellan publiken och scenen. Betjänten Firs kommer ut i salongen och symboliken blir tydlig. Vi är alla utlämnade och ensamma inför korruption och kapitalism i Ryssland.

Uppsättningen av *Tre Systrar* av Theatre Movement Bazaar, Los Angeles, USA i regi av Tina Kronis var inspirerad av Peter Brooks tomma spelplats och gruppen gjorde den med ett universellt perspektiv. Genom att blanda allvaret med vaudeville och commedia dell'arte får pjäsen nya dimensioner. Koreografin gav energi åt texten och man märkte att den ryska publiken var positiv till amerikanernas tolkning. Det är inte ofta som man ser hur Tjechov tolkas i USA. *Tre Systrars* längtan efter Moskva blir en symbol för globalism där människor i en orolig värld letar efter en ny plats. Moskva blir en symbol för denna värld. Moskva blir platsen vars existens man inte vet något om och inte heller kan hitta till.

Körsbärsträdgården på Teaterhögskolan i Moskva

I stadsbiblioteket i Moskva är Tjechovs texter samlade. Jag fick en privat guidning där och kunde se Tjechovs samlade verk i 37 band i förstaupplaga. Där kunde jag också se en del av hans handskrifter.

Jag besökte Tjechovs första bostad i Moskva. Där bodde han mellan 1886 och 1890. Den blev museum 1954 efter samråd med Olga Knipper. Det är en tvåvåningslägenhet som han hyrde med sin familj när han flyttade till Moskva. Lägenheten är bevarad och man har behållit känslan och atmosfären av Tjechov. Där finns brev, fotografier och hans läkarväska. I denna lägenhet tog han också emot patienter, ofta gratis trots sin

egen dåliga ekonomi. Här skrev han sin första stora pjäs: *Ivanov*, liksom hans enaktare. I bottenvåningen är vardagsrummet med sovrummet och hans brors rum. Skrivbordet står i vardagsrummet. När jag kom in där fick jag en känsla av Tjechovs närvaro. Jag satte mig i en stol nära avspärrningen till skrivbordet. Efter att ha vädjat till en av vakterna fick jag gå in i sovrummet dit besökare egentligen inte har tillträde. Det var som att stiga in i en annan tid, Tjechovs tid, när jag kom in i sovrummet. På andra våningen finns en utställning om Tjechov som dramatiker; första upplagan av böckerna, teateraffischer och foton.

Tjechovs skrivbord i hans första bostad i Moskva

Tjechov och Tolstoj hade goda relationer. Tolstoj hade stor makt över kulturlivet. Han beundrade Tjechov, framförallt på grund av hans noveller. Tolstoj pekade ofta på att Tjechov var en ny sida av rysk litteratur. Tolstoj skrev pjäser som sattes upp på Konstrnärliga teatern i Moskva. Men nuförtiden spelas de sällan och är inte översatta till särskilt många språk. Det beror på att Tolstojs pjäser inte har det universella perspektivet. Jag besökte Tolstojs hus i Moskva. Det är en villa där man kan se att Tjechovs verk har en framträdande position i biblioteket. Det fanns starka band mellan de båda författarna, trots att Tjechov inte höll med om Tolstojs idealistiska idéer. Tjechov besökte Tolstoj på hans lantställe. När Tjechov var sjuk besökte Tolstoj honom och trotsade läkarnas förbud. Men Tolstoj gillade inte Tjechovs pjäser och var kritisk

mot dem. Någon gång sa han på både skämt och allvar: "vet du att Shakespeare är en värdelös dramatiker men att du är värre?".

Jag besökte Gogols center. Det innehåller teaterforskning och där finns en av Moskvas bästa experimentella teatergrupper. De bidrar ständigt till nya dimensioner av Tjechovs verk. Tyvärr spelades ingen av Tjechovs pjäser just då, men jag såg en annan som inspirerats av honom. Det var intressant att besöka platsen som haft stor betydelse för tolkningen av Tjechovs pjäser.

I alla år har jag beundrat Anton Tjechov och hans pjäser. Jag har sett hans pjäser i flera länder. Med stipendiet kom jag honom nära på ett nytt och genuint sätt. Tjechov fick kött och blod i Moskva. Jag fick ett djupare perspektiv också på ryssars syn på honom eftersom jag fick fånga honom i sin egen miljö. Parallellt med mitt stipendium och min resa till Moskva skrev jag en bok om Tjechovs största pjäser, en teateranalys på kurdiska. Resan och stipendiet gav mig en möjlighet att fördjupa mig i skrivandet på ett helt annat sätt. Tack vare stipendiet fick jag detta unika tillfälle att gå i Tjechovs fotspår och se några unika föreställningar. Jag fick vara en del av det stora internationella intresset för Tjechov genom att jag träffade ryssar och internationella gäster på teaterfestivalen.

Boken gavs ut i irakiska Kurdistan förra året och jag kunde hålla en serie seminarier om boken och min resa till Moskva i Tjechovs fotspår.